

Monografija je pomembno in dobro dokumentirano delo, ki na sintetičen in pregleden način podaja zbrano gradivo in dokumente ter jih kritično pretresa v luči nekaj izbranih izhodiščnih hipotez. Bralec bo v njej našel vrsto izjemno zanimivih podatkov, tekstov, sporočil in ugotovitev, ki nas napotujejo h kritičnemu premisleku sodobne visokošolske situacije v Sloveniji in drugod v razvitem svetu. Ta univerzitetna situacija je že nekaj časa v znaku krize industrijske moderne, ki je raztrgala domnevno nevprašljivo povezavo izobraževalnega procesa/sistema z drugimi sistemi in aparati moderne družbe. Tako je na eni strani togi tradicionalni sistem šolanja in zlasti visokega izobraževanja vse manj sposoben oblikovanja fleksibilne in zelo mobilne delovne sile. Po drugi strani pa sodobna država ne potrebuje več posebnih, centraliziranih ideoloških aparatov, ki bi »interpelirali« ljudi v domnevno avtonomne subjekte, to je v politično kompetentne državljane. To nalogo danes bolj uspešno kot uniformne in hierarhične izobraževalne institucije opravljajo sodobni mediji in množična kultura. Zdi se celo, da se izgublja klasična vloga univerzitetnega študija in da lahko govorimo celo o pravi paradigmatški krizi univerze. Paradoksalno, to se dogaja obenem s pravim omasovljenjem visokošolskega izobraževanja. Mladi, zajeti v razne oblike formalnega izobraževanja, se čutijo vedno bolj ujeti v nek sistem produkcije izobrazbenih nazivov, ki pa ima vedno manj zveze z realnim (ekonomskim) življenjem in političnim življenjem državljanov. Čisto možno je, da se bosta neusklajenost in latentna disfunkcionalnost formalnega izobraževalnega sistema slej ko prej pokazali tudi navzven, v protestih študentov in učiteljev, na primer ob nadaljnjih poskusih »ekonomizacije« izobraževanja in podrejanja univerze pragmatičnim merilom in tržnim zakonitostim.

Franc Trček

Rudi Rizman: Globalizacija in avtonomija: prispevki za sociologijo globalizacije. Ljubljana: Filozofska fakulteta (Zbirka Razprave FF), 2008. 252 strani (ISBN 978-961-6648-23-3), 20,20 evra

Čeprav so globalizacijske teorije že več kot dve desetletji bile in še vedno so ena od prevladujočih metazgodb v družboslovnih razpravah, je v domačem družboslovnem prostoru v tem času nastalo presenetljivo malo izvirnih znanstvenih monografij, ki bi se poglobljeno, kaj šele kritično ukvarjale s tematiko globalizacijskih teorij ali pa premišljale družbeno-strukturalne procese v luči globalizacijskih procesov. Seveda obstajajo objave, ki so si v naslove dodale modni privesek globalno/globalizacijsko, a se te aktualne tematike dotikajo le površno in običajno neproblematično. Ta primanjkljaj poskuša odpravljati delo ddr. Rudija Rizmana, ki ga je objavila Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani v svoji zbirki Razprave Filozofske fakultete.

Gre za delo avtorja, ki ga poznamo po poglobljenem večplastnem odstiranju aktualnih družbenih problematik, običajno podanih tudi v stilistično dovršenem jeziku. Že uvodoma pa avtor priznava, da monografija združuje že predhodno objavljene sociološke in politološke prispevke, ki se časovno razprostirajo od začetka devetdesetih let pa vse do leta objave monografije. V delo vključeni prispevki se nanašajo tudi na njegovo uvajanje predmeta sociologija globalizacije na ustanovah, na katerih deluje, in na raziskovalno delo v okviru programske skupine Problemi avtonomije in identitete v času globalizacije.

Pri premislekih o globalizaciji se Rizman naslanja na dobro znano opombo Roberta Robertsona o globalizaciji. Ta nam poskuša predvsem razširjati fokus od homogenizirajočih, v EU bi rekli harmonizirajočih učinkov globalizacijskih procesov tudi na heterogenosti v glo-

balni družbi, vključno s pestrim naborom avtonomij sprejemanja ali zavračanj ter predvsem globalnih hibridizacij s specifičnimi lokalnimi znanji v konkretnih kulturah. Ob upoštevanju globalizacijske ponate procesov globalizacije se Rizman zateče k že preverjeni dialektiki procesov povezovanja in osamosvajanja kot tistih dveh ključnih procesov, skozi katera preučuje in podaja svoja razmišljanja o globalizaciji. Pri tem pa se v procesih globalnega odpiranja in prežemanja predvsem usmeri v razmislek o – kot nakazuje že poimenovanje raziskovalne programske skupine – vprašanih identitet. Pri tej zožitvi fokusa pa ga, kar vemo že iz njegovih publicističnih posegov v slovenskih dnevnikih, zanimajo teritorialne identitete ter med njimi zlasti nacionalne in etnične identitete v novih večkulturnih razmerah.

Izbor objav avtor v monografiji razdeli na dva obsežnejša dela. Prvi del se nanaša na razsežnosti procesov globalizacije, drugi del pa na razsežnosti avtonomije. Tako po obsegu kot po kakovosti podajanja gre za dva podobna sklopa. Ker recenzija ne omogoča širše razprave in poglobljanja v celotno lepezo prispevkov, bomo nakazali le ključne tematske usmeritve. V prvem delu se Rizman ob upoštevanju ključnih in najpogostejše citiranih avtorjev globalizacijskih teorij usmeri predvsem v problematiko nacionalnih identitet in paradoksnu situacijo (nacionalnih) držav v obdobju globalizacije. Avtor je v svojih razmislekih pogosto wallersteinovsko utopističen. Razmišlja o možnostih prehoda iz teritorialnih v transnacionalne demokracije in o potencialih, ki jih različne identitete nudijo v novonastalih situacijah. V prvem, tematsko bolj politološkem delu monografije se tako avtor giblje znotraj razprav, ki jih je v družboslovnih teorijah globalizacije začrtal predvsem Manuel Castells v devetdesetih letih prejšnjega stoletja.

Drugi del izbranih prispevkov pa se usmeri na eni strani v bolj sociološke razmisleke o demokraciji v času visoke moderne, ki jo avtor premišlja tako skozi intelektualne podstate liberalizma kot tudi skozi konceptualizacijo avtonomnosti kulturnega delovanja Georgea Simmla. V drugi polovici razmislekov o razsežnostih avtonomije pa se Rizman usmeri v analizo študij etnonacionalizma in se temeljito posveti problematiki etničnih manjšin v procesih ne le evropskih integracij. V zaključnih razmislekih drugega dela opozarja tako na potrebo po novi civilni družbi kot tudi na nevarnost »depolitizacije« sodobnih (evropskih) družb v smeri večinsko populističnih politik.

Razmišljanja o globalizaciji avtor zaključí v po obsegu sicer kratkem, a za prihodnje posege na polje sociologije globalizacije pomembnem prispevku. Rizman se seveda zaveda odprtosti in nedokončanosti globalizacijskih procesov in pri tem ne podlega do pred kratkim tako popularnim kvaziznanstvenim publicam o »koncu zgodovine«. Opozarja na »demokracijski (moralni) deficit« globalizacije in zaključí, da globalizacija »nima druge alternative, kot da pokaže v nadaljnjem razvoju svoj prevladujoči humani in socialni obraz«. Čeprav ta zaključek lahko sprva zveni pretirano utopično, pa po mnenju recenzenta izpostavlja ključno torišče problematike globalizacijskih procesov, ki se jih danes običajno zvede zgolj na globalno finančno in posledično gospodarsko krizo. Ta kriza pa se prikazuje kot le nekoliko slabo nadzorovana pretirano finančnošpekulantska pohlepnost igralcev na globalnem finančnem trgu. Da je ta kriza simptom moralnega deficita, nam lepo pokažejo ravno Rizmanovi razmisleki.

Ob tem pozitivnem prispevku monografije *Globalizacija in avtonomija* je treba opozoriti še na nekatere šibkosti. Prva izvira iz preprostega dejstva, da gre za cvetober že objavljenih prispevkov. Očitno je bila v hitenju pri izdaji nekoliko zanemarjena uredniška vloga, ki bi avtorja bolj skrbno usmerila v ponovno branje in predelavo ter izboljšanje prispevkov. Ta izostanek žal povzroča, da so sicer zanimivi prispevki stilistično in vsebinsko na različnih kakovostnih ravneh ter da se določene avtorjeve konceptualizacije pretirano ponavljajo. Pri tem kritični bralec lahko hitro začuti, da gre za prispevke, ki so nastajali v skoraj dveh desetletjih in so podvrženi aktualnim problematikam.

Ključno vprašanje izdanega dela je, komu je torej ta cvetober Rizmanovih razmislekov o globalizaciji sploh namenjen. Brez zadržkov lahko rečemo, da gre za kakovosten visokošolski učbenik, ki zapolnjuje praznino tovrstnih del v slovenskem jeziku. Za zahtevnejšega bralca, ki je

doma v globalizacijskih teorijah, pa je delo mogoče premalo poglobljeno, ker se giblje nekoliko pretirano znotraj že znanih in preverjenih okvirjev ter pogosto citiranih avtorjev. Škoda pa je predvsem, kar smo že omenili, da delo ni bilo deležno temeljitejše uredniške obdelave, kar je vsekakor lahko izziv za drugo, dopolnjeno izdajo, ki bi odpravila nepotrebna podvajanja in mogoče celo zmanjšala število uvrščenih prispevkov. S tem posegom bi delo skupaj z monografijo akademika Zdravka Mlinarja *Globalizacija in individualizacija* v prostoru iz leta 1994 lahko postalo eden od dveh kakovostnih domačih uvodov v sociologijo globalizacije.

Za konec še opazka, ki spada bolj pod tematiko žal tako značilnega narcizma majhnih razlik v slovenskem družboslovju. Avtor uvodoma poudarja svojo pionirsko vlogo pri vzpostavljanju družboslovnega in sociološkega razmišljanja o globalizacijskih procesih v domačem okolju. Seveda recenzent noče zmanjševati pomembnosti kakovostnega Rizmanovega prispevka, a že bežen pogled v Cobiss bi pokazal, da se s tematiko osamosvajanja in povezovanja v procesih globalizacije že od osemdesetih let prejšnjega stoletja aktivno ukvarja skupina sociologov in sociologinj s Centra za prostorsko sociologijo na Fakulteti za družbene vede, ki jo je do odhoda v pokoj vodil in usmerjal pionir globalizacijskih študij pri nas, akademik Zdravko Mlinar, sedaj pa jo vodi kolega Drago Kos.

Robert Bobnič

**Pierre Hadot: Kaj je antična filozofija? Ljubljana: Krtina, 2009.
322 strani (ISBN 978-961-260-020-4), 22 evrov**

Med številna premišljevanja o pomenu filozofije, ki jih je zapisal Friedrich Nietzsche, sodi tudi naslednji odlomek iz *Onstran dobrega in zlega* (1988: 123): »Kaj je filozof, se je zato težko naučiti, ker se ne da učiti: to je treba 'vedeti' iz izkušnje – ali pa moramo biti toliko ponosni, da tega *ne* vemo.« In če je Nietzsche na prelomu moderne svoje upe polagal v filozofe *prihodnosti*, ki bi se radikalno ločili od tistih, ki jih je imenoval filozofski delavci (s Kantom in Heglom na čelu), potem je Pierre Hadot tisti filozof(ski) (delavec), ki je svoj trud – morda celo up – položil v obelodanitev in razumevanje *pretekle* filozofije kot živete izkušnje ter specifičnega (spiritualističnega) načina življenja.

Navkljub temu, nemara pa ravno zaradi tega, je Hadot, še posebej v slovenski javnosti, domala neznano ime. Gre namreč za aprila letos umrlega francoskega filozofa in zgodovinarja filozofije, ki se je v veliki meri posvečal raziskovanju antične misli, zato ga lahko uvrstimo v tradicijo francoskih zgodovinarjev, katerih znani imeni sta Paul Veyne in Jean-Pierre Vernant. Da so njegova razmišljanja še kako pertinentna, pričata tako opus, ki ga v določeni meri krona monografija *Kaj je antična filozofija?*, kot tudi poučevanje na sloviti pariški instituciji *College de France*. Vredno omembe je tudi manj znano dejstvo, da je s svojim delom znatno vplival na Foucaultov pozni genealoški spust v antiko. Zato je prevod pričujoče monografije, ki je z izjemo nekaj člankov prvi prevod kakega Hadotovega dela v slovenski jezik, izrazito ploden pristavek k razumevanju nekaterih temeljnih vprašanj zahodne civilizacije, ki bodo, vsaj upamo, odslej tudi v slovenskem univerzitetnem polju, če ne celo širše, dobila premislek in – kar od filozofa terjaja Hadot – tudi delovanje.

Hadot delo odpre s poudarkom, da se pred nami ne bo razgrnila še ena zgodovina filozofij(e) kot prepleta različnih teoretskih diskurzov, marveč zgodovina antične filozofije v svojih izvirnih duhovnih koordinatah. K temu spadata dve pglavitni tezi, ki jima zvesto sledi skozi vse delo. Gre prvič za to, da filozofija izhaja iz določene eksistencialne odločitve za specifičen filozofski